

Életéhezők Jókai Anna:
Éhes élet,
Írók Alapítványa
– Széphalom
Könyvműhely, 2012.

Jókai Anna új regénye egy rendhagyó család története napjainkban – akár az első XXI. századi magyar családregénynek is nevezhetnénk. Szereplői: Atyi, nyugdíjas matematikatanár, jóságos, szelíd, bölcs, megértő – az író mégsem csinál szentet belőle, alakját finom iróniával ábrázolja, közelebb hozva őt így az olvasóhoz. Atyi első felesége annak idején Amerikába szökött, csak egy cédulát hagyott maga után a konyhaasztalon. Kint egy családelenes szekta tagjaként halt meg, tisztázatlan körülmények között. Zsizse Atyi második felesége. Hetvenöt éves, amit senki sem akar elhinni róla; az a típus, akire azt szokták mondani, jól tartja magát; a megtartó asszonyok közül való: féltő gondoskodással ápolja a nagybeteg Atyit. Retteg a haláltól; állandóan kozmetikázza (álcázza) magát. Az ő első férje is külföldön halt meg, Zsizse szerint: „...eufóriában akasztotta fel magát, kíváncsi volt, milyen a túlvilág.” Patti Zsizse első házasságából született lánya. Ötvenéves. Megkeseredett, magányos férfigyűlölő. Egyszerre taszító és szánnivaló figura. Lánya, Réka, akit fentebb említettünk, a regény legfiatalabb s kezdetben legkevésbé rokonszenves szereplője. Nem azért ellenszenves, mert fiatal, s nem is azért, mert reklámfilmekben játszik, s minden vágya viszontlátni magát valamelyik divatos női magazin címlőjén. Ő az a tipikus mai huszonéves, aki, ha álmából verik is fel, kívülről elsorolja az összes létező magyar és külföldi médiasztár nevét, ám fogalma sincs róla, miért gyásznap november negyediké. „Majdnem átszúrta a mellemet a bazi nagy kokárdával, plusz egy fekete selyemcsík, mert valami november négyre emlékezünk. (...) Atyi apja valamilyen hős volt, mártír, de hát a modern korban a felvilágosult ember már nem hajlandó feláldozni magát, az eszmék nem hoznak semmit a konyhára” – ismerhetjük meg Réka „filozófiáját” egyik monológjából.

Réka titokban tulajdon nagybátyjába, Áronba szerelmes, aki „igazi nagymenő”, s akinek „pénze is van, farka is van,” s aki Atyi első feleségétől született. Áron igazi korunk hőse. A vállalkozó. Jól ismert típus mindennapjainkból. Autókkal foglalkoz-

zik, ahogy mondani szokták. Gyanús kapcsolatai s ebből adódóan sok pénze van, mígnem elcsúszik ama banánhéjon; a csőd szélére kerül; börtön fenyegeti. Mellesleg ő tartja el ezt az egész kesze-kusza családját. Sőt, apja kérésére a hajléktalan bőrgyógyász, dr. Bertinszky Tivadar rendelkezésére bocsátja a városon kívüli telephelyén álló, összkomfortos lakókocsit, s éjjeliőrként alkalmazza a későbbiek során – Patti élettársaként – családtaggá avanzsáló „Tivi bácsit.” A volt osztályvezető főorvos túl gyakran és túl feltűnően dézsmálta a kórházi kábítószerszekerény tartalmát, ezért megfosztották annak kulcsától és a praxisától. Felesége is kidobta; utcára került, így lett Atyiék „saját” hajléktalanja.

Rózsa Áron volt felesége. Húsz évvel a regényidő előtt Rózsa – az orvosi figyelmeztetés ellenére – világra hozta első és utolsó gyermeküket, a torzszülött Ádámot. Ádám magatehetetlen, minden kommunikációra képtelen – egyetlen megszületett, élő üvöltés. Ráadásul nem sokra rá Rózst örök életére tolszékbe szögezi a sclerosis multiplex. Áron elhagyja feleségét és fiát, akit egyébként nem hajlandó elismerni nemhogy fiának, de emberi lénynek sem. (Rózst és az őt rendszeresen látogató Atyit leszámítva ebben osztozik Áronnal a család valamennyi tagja; belső monológjaikban Ádámot csak mint visszataszító szörnyeteget emlegetik.) Áron azért nem annyira szívtelen; néha felugrik volt feleségéhez, pénzt ad neki, veszekednek egy sort, s máris rohan tovább. Ápolónőt is fogad a két nyomorék mellé. Íme, a család, és el kell gondolkodnunk, valóban olyan rendhagyó ez a família a teljes szétesés korában?

S a két kívülálló, Cezár Apollónia és Kováts Béla. Apollónia idős, sikeres és gazdag író, történelmi regények szerzője. Hiú a végtelenségig. Lilahagyma színű parókát hord, és egy törpekakast tart az erkélyen, akit Antoniusnak hív. Apollónia igazi neve Czellner Aranka, apja könyvügynök volt, anyja a Városligetben énekelt, ám mindezt gondosan titkolja olvasói előtt, egyedül rég halott férje tudott róla. Apollónia a naplójához sem őszinte. Ráadásul paranoiás; meggyőződése, hogy a „fasiszták” az életére törnek. Megfigyelik, még a Népszavát is kilopják a postaládájából.

Apollónia regényeit Patti gépeli, s afféle társalkodónői szerepet is betölt a minden hiúsága, bogarassága ellenére is szeretetreméltó író mellett. Kováts Béla felbukkanásáig. Béla árvaházban nőtt fel, szüleit nem ismerte, egy időben börtönőrként dolgozott, most azt a bankot őrzi, melynek Apollónia is ügyfele. Itt, a bankban ismerkednek össze – az ókor szerelmese s az érzékeny lelkű, a Havanna lakótelep egyik poloskatanyáján művészi álmokat dédelgető biztonsági őr. Béla szépen lassan a gazdag „nyanya” kegyeibe férkőzik – ne gondoljunk semmi rosszra, derék Bélának nem az a stricitípus, csupán – s ez is tipikus mai jelenség – ki akar törni. És még a saját bankjának is tartozik... Nincs könnyű dolga; a paranoiás Apollónia először őt is meggyanúsítja, hogy a „fasiszták” ügynöke. Patti is foglalkörömmel védi pozícióját a betolakodóval szemben. A modern rabszolgák párharcában Béla kerekedik felül; a kissé ostobácska Pattival ellentétben ő az elszántabb, kitartóbb, ravaszabb és gátlástalanabb.

A regény jóformán teljesen a szereplők belső monológiáiból áll. Valamennyi szereplőt egy rá jellemző élethelyzetben találjuk – Zsizsét a tükör előtt ülve, a hajléktalan Tivi bácsit zuhogó esőben a ház előtt, keze a kapu csengőgombján, Áront, amint éppen beront a bankba, s az ajtóban összeütközik Bélával, a biztonsági őrrel stb. Egyszerre látjuk őket és olvasunk a gondolataikban, ami jelentősen megkönnyíti a velük való azonosulást, legalábbis megértésüket.

Bár egy, a közelmúltban vele készült interjúban Jókai Anna elárulta, számára nincs fő- és mellékszereplő, mindenki egyformán fontos, az *Éhes élet* főhősének mindenképpen Atyit kell tekintenünk. Ő az egyetlen szellemi ember az egész családban. Ő az, akinek elveivel a többiek nem tudnak mit kezdeni, sem elfogadni, sem teljesen elutasítani nem képesek. Szüntelenül Atyival vitatkoznak monológiáikban – különösen a hitetlen, a mai materialista embertípust tökéletesen megtestesítő Áron. Míg a többieket a tébolyig kínozza a Hamvas-i életéség, a romló állapotú Atyi – aki tehetetlenül nézi vergődésüket az anyagba ragadva –, tudatosan készül a halálra, az átmenetre. „De azt nem szeretném, hogy hirtelen. Hanem tudatosan. Az utolsó percig korrigálva.” Míg néhány lappal odébb a büszke Zsizse így gondol a végső pillanatra: „... úgy jöjjön, mint a villámcsapás. Ne legyen időm előtte rettegni.” Atyi mégis hirtelen hal meg. Március 15-én Zsizse felküldi beteg férjét a padlásra, a háromszínű zászlóért. Mondván: „Kell az önbizalmának.” Atyin az a papucs van, amit Zsizse

vett neki, s amit még nem szokott meg. Lefelé jövet megcsúszik a padláslépcsőn. „Atyi lezuhant, s mielőtt még felfogta volna, már nem is élt. A zászló szétnyílt, s ráborult a testére.” Kevés író tud ilyen szépen végezni hőisével. Ilyen jóságos-kegyetlenül. Nem lehetett könnyű. (Tudjuk: „Bovaryné én vagyok!”)

Atyi akkor hal meg, amikor az egész, amúgy sem könnyű sorsú család válságban van. Pontosabban: külön-külön valamennyi családtag a maga válságát éli, a másikról alig véve tudomást. Mindegyikük helyzete egyenként tökéletesen kilátástalan. Mintha egy elsüllyedt hajón csupa úszni nem tudó utazott volna, s most ott kalimpálnak egymás mellett a rohánzó folyóban; viszi, sodorja őket az ár. Hitetlenkedve hallgattam, mikor egyszer költőbarátom azt fejtegette, van, hogy valaki már csak a túlvilágról tud segíteni azon a közösségen, amelyhez életében tartozott. Jókai Anna regényében pontosan ez történik. Atyi után Ádám is meghal; kiszabadul teste „kínzókamrájából.” A regényben így nincs kimondva, de a spirituális érzékenységgel megáldott olvasó előtt nem lehet kétséges, ki jött el érte. Áronnak sikerül talpra állnia, új – és tisztességesebb – vállalkozásba kezd; alkalmazza Pattit és Tivi bácsit, miután ügyesen összehozta őket (hogy mi is ilyen divatosan fejezzük ki magunkat). Lenyűgöző fordulattal az állását vesztett Rékának pont az általa lenézett Tivi bácsi szerez új munkahelyet. A lány Zsizséhez költözik, az idegösszeomlásból lábadozó asszony ne legyen egyedül. Cezár Apollóniát már nem figyelik a „fasiszták”; a gyermektelen író maga mellé fogadja Kováts Bélát titkárnak; a fiú beköltözik Apollónia férjének egykori szobájába. Béla sem úgy tekint már Apollóniára, mint gazdag nyanyára, akit jól ki kell használni, amíg lehet. Úgy élnek ezentúl, mint anya és fia. Apollónia a szép beszédre tanítja Bélát; segít a fiúnak valóban meglévő művészi képességei kibontakoztatásában. Béla pedig rátereli az addig az ókor bűvöletében élő író figyelmét a mai magyar valóságra. Amiről tulajdonképpen ez a regény is szól. Melynek végére tehát mindenki megtalálja élete értelmét, vagy legalábbis közel kerül hozzá. Az olvasó – aki a totális összeomlásra volt kihegyezve – először alig akarja elhinni a váratlan, bravúros könnyedséggel, szinte észrevétlenül véghezvitt feloldást. Ami feloldozás is egyben; az író új élettel ajándékozta meg hőseit – most már nyugodtan magukra hagyhatjuk őket. Atyi velük van.

Barna T. Attila